

Марущак Наталія Володимирівна, канд. юрид. наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У ПРАЦЯХ ВИДАТНИХ ПЕРЕДСТАВНИКІВ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ НОВОГО ЧАСУ

Еволюція розуміння категорії «гідність» дуже тісно переплітається з історією боротьби з безправ'ям і пригнобленням людини, за свободу і рівність. Видатні мислителі XVII – XIX ст.ст. вбачали соціальну цінність людини в її творчій діяльності, в її намаганні посилити свою владу над природою. Прогресивні філософи Нового часу були переконані в силі людського розуму, що стало важливим аспектом становлення ідеї людської гідності.

В Новий час поглиблюється зміст поняття людської гідності, що пов'язане з формуванням уявлень про людину як суб'єкта особистої свободи та носія невідчужуваних прав [1, с. 232]. Своєрідність етичних, політичних та правових учень XVII – XVIII століть полягає в тому, що соціальну цінність особи вони розглядали з позицій школи природного права.

Розробка проблеми гідності громадянина як суб'єкта особистої свободи займає центральне місце в політичному вченні Д. Локка. «Свобода людини в суспільстві, – писав він, – полягає в тому, що вона не підкоряється ніякій іншій законодавчій владі, крім тієї, яка встановлена за згодою в державі... Там, де немає законів, там немає і свободи» [2, с. 16]. Д. Локк теоретично розробив такі принципи буржуазного конституціоналізму (повага права приватної власності, суверенітет, парламентське правління, поділ влади, законність, невідчужуваність прав особи), які сформували „емпіричну систему демократії” і філософію американського конституціоналізму [3, с.34]. «...Віровчення Д. Локка знайшло своє втілення в конституції... і ці принципи стали основою для юридичного тлумачення» [4, с. 100-101]. Д. Локк відстоював право на свободу, але допускав при цьому часткове її обмеження на користь держави. Одночасно філософ заперечував тотальну відмову індивіда від належних йому природних прав. Право на життя, власність, гідність особи, рівність людина не відчужує нікому ні за яких обставин [5, с. 271-272].

Таким чином, інтереси особи стають у Д. Локка центром усієї державної діяльності. У цьому зв'язку і питання про гідність громадянина одержує нове тлумачення. Особиста гідність стає атрибутом приватної власності подібно до того, як у Середні віки вона була атрибутом походження і станової приналежності.

Політичне вчення Д. Локка справило величезний вплив на подальший розвиток політичної ідеології. Особливо широкого поширення набула теорія природних невідчужуваних прав людини, яку використали Т. Джефферсон та інші теоретики американської революції і яка увійшла згодом до французької Декларації прав людини і громадянина 1789 року [6, с. 189-190].

І. Кант визначав гідність як абсолютну цінність, володіючи якою людина примушує інших людей поважати себе, водночас порівнюючи себе з ними, оцінюючи себе. На думку І. Канта, «особистість представляє собою всю гідність людства, розпоряджатися собою як засобом для будь-якої мети – означає принижувати гідність людства в своїй особі, якій і була ввірена особа для збереження» [7, с. 360]. «Повага, яку я відчуваю до інших або таке, що інші можуть вимагати від мене, є, як наслідок, визнанням гідності в іншій людині, тобто гідності, яка не має ні ціни, ні еквівалента, який можна обміняти на об'єкт пошани» [7, с. 404], – писав І.Кант. На думку філософа, вище співчуття і любові (які гідні поваги) стоїть повага до гідності людини.

Наявність гідності (абсолютної цінності) дає людині право на повагу до неї з боку інших осіб, право на самооцінку і в той же час покладає на неї обов'язок поважати гідність інших. На відміну від своїх попередників, І.Кант висунув тезу про те, що суспільство не може обмежувати в людині її індивідуалізм, її особистий інтерес. В основі

гідності людини – її автономія. Держава зобов'язана не втручатися в цю сферу життя особистості доти, поки вона не порушить закон.

Заслуга І. Канта полягає в створенні етичної концепції людської гідності, згідно з якою її реалізація неможлива без надання людині прав та свобод, при цьому людина не є засобом досягнення мети. Саме це забезпечило обґрунтування ідеї прав людини та її подальший розвиток у теорії правової держави.

У філософській системі І.В.Ф. Гегеля індивід розглядається як елемент загального, органічного цілого, момент моральної тотальності. Розглядаючи державу як ходу Бога в світі, дійсність моральної ідеї, він захищає тезу про первісність держави стосовно особи. Водночас, філософ вніс істотний вклад у розробку вчення про людську гідність. Особливо важливе значення в цьому відношенні мала гегелівська концепція свободи як пізнаної необхідності.

І.В.Ф Гегель як прихильник помірної конституційної монархії виступав за надання громадянам елементарних прав (хоча визнавав природним і необхідним ієрархічну побудову суспільства і засуджував «чернь», тобто незаможні прошарки). І.В.Ф Гегель писав про необхідність піднесення гідності людини, визнання її здатності бути вільною, саме це, на його думку, поставить людину в один ряд із усім духовним [8, с. 224]. Тобто гідність людини філософ вбачав у її свободі. Користь самоврядування громадян у державі він вбачав, зокрема, у тому, що воно забезпечує їм відчуття і почуття власної гідності [9, с. 85]. Незважаючи на всі суперечності, властиві філософії І.В.Ф Гегеля, його віра в торжество розуму підтверджувала ідею високої соціальної цінності особи.

Подальший розвиток ця ідея одержала в працях Л. Фейєрбаха. В умовах напівфеодальної Німеччини першої половини ХІХ ст. він з позиції матеріалізму та атеїзму вів боротьбу з релігією, ідеалізмом за соціальний прогрес, освіту, за свободу особи. Висунувши антропологічну концепцію людини, філософ розглядав її як частину природи, сукупність певних фізіологічних і моральних якостей.

Гідність людини, за Л. Фейєрбахом, у тому, що вона виступає носієм свободи. Розкриваючи її зміст, він, з одного боку, заперечував Ж.Ж. Руссо, стверджуючи, що людина не народжена вільною, тому що свобода – результат освіти на основі відповідних уроджених дарувань [10, с. 645]. З іншого боку, він відстоював евідемоністичну концепцію і, відкидаючи кантіанську етику, заявляв, що свобода без щастя є порожнім і позбавленим змісту словом [11, с. 580]. Л. Фейєрбах прагнув наповнити свободу особи політичним змістом. «Політика держави і церкви перебуває в кричущій суперечності з благом, свободою і самою сутністю людини» [11, с. 595]. Саме йому належить загальновідомо сьогодні теза: «Не людина існує заради держави, а держава заради людини» [12, с. 436]. Необмежену монархію він називав аморальною державою. Слід зазначити, що Л. Фейєрбах надзвичайно звеличував людину. «Людина людині – Бог – такий вищий практичний початок, і таким є поворотний пункт всесвітньої історії» [13, с. 308-309], – писав він. Любов до людини розглядалася ним як першооснова моральності. На нашу думку, не можна не визнати високої гуманності цієї позиції.

Отже, аналіз поглядів мислителів Нового часу показує, що поняття гідності ототожнюється з цінністю людини, його пов'язують з усвідомленням людиною того факту, що вона володіє значимими для неї моральними й інтелектуальними якостями. Одночасно гідність залежить від становища людини в суспільстві, стану суспільства, здатності його забезпечити практичне утвердження невідчужуваних прав людини, визнання самоцінності особистості.

Список використаних джерел

1. Рудинский Ф. М. Наука прав человека и проблемы конституционного права : труды разных лет / Ф. М. Рудинский. – М. : МИР, 2006. – 1234 с.

2. Локк Дж. О гражданском правлении / Локк Дж. // Избранные философские произведения : в 2 т. – М., 1960. – Т. 2. – 1960. – С. 5–137. – Из содерж. : О рабстве. – Гл. 4. – С. 16–18.
3. Локк Дж. Об отцовской власти / Локк Дж. // Избранные философские произведения : в 2 т. – М. : Издательство социально-экономической литературы, 1960. – Т.2. – 1950. – С. 32–45.
4. Харц Л. Либеральная традиция в Америке / Л. Харц [пер. с англ. Г. П. Бляблина и др.; общ. ред. В. Согрина; ред. Т. С. Комаров]. – М. : Прогресс : Прогресс-Академия, 1993. – 236 с.
5. История политических и правовых учений : учеб. для вузов / [под ред. проф. В. С. Нерсесянца]. – М. : Издательская группа НОРМА – Инфра•М, 2000. – 736 с. (2-е изд.).
6. История политических и правовых учений : учеб. / [под ред. О. Э. Лейста]. – М. : Юрид.лит., 1997. – 576 с.
7. Кант И. Метафизика нравов / Кант И. // Собр. соч. : в 6 т. – М. : Мысль, 1965. – Т.4. – ч.2. – 1965. – С. 107–437. (Философское наследие).
8. Гегель Г. В. Ф. Гегель – Шеллингу : [Берн, 16 апр. 1795 г.] / Гегель Г. В. Ф. // Работы разных лет : в 2 т. – М., 1973. – Т. 2. – 1973. – С. 222–225. (Философское наследие).
9. Гегель Г. В. Ф. Конституция Германии // Гегель Г. В. Ф. Политические произведения. – М., 1978. – С. 65–184. – (Памятники философской мысли).
10. Фейербах Л. Право и государство / Фейербах Л. // Избранные философские произведения : в 2 т. – М. : Мысль, 1955. – Т.1. – 1955. – С. 642–647.
11. Фейербах Л. Эвдемонизм / Фейербах Л. // Избранные философские произведения : в 2 т. – М. : Мысль, 1955. – Т.1. – 1955. – С. 578–641.
12. Фейербах Л. Вопрос о бессмертии с точки зрения антропологии / Фейербах Л. // Избранные философские произведения : в 2 т. – М. : Мысль, 1955. – Т.1. – 1955. – С. 275–441. – Из содерж. : Дополнительные замечания и ссылки. – С. 425–438.
13. Фейербах Л. Ложная, то есть богословская сущность религии / Фейербах Л. // Избранные философские произведения : в 2 т. – М. : Мысль, 1955. – Т.2. – 1955. – С. 220–405.

Марущак Олександр Анатолійович, викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ, ЯК ЧАСТИНИ СИСТЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ

Заключний (четвертий) розділ криміналістики складається із загальних положень (теоретичних основ), а також методик вирішення типових слідчих задач, методик розслідування окремих категорій (груп, видів та різновидів) злочинів [1, с. 33].

По праву, даний розділ можна назвати основним та найголовнішим в практичній діяльності. Тому що, саме криміналістична методика розслідування окремих злочинів забезпечує слідчого знанням особливостей окремих видів злочинів і системою специфічних стратегічних і тактичних підходів [2, с. 22].

Методика розслідування окремих видів злочинів – система наукових положень та розроблених на їх основі рекомендацій по розслідуванню та запобіганню окремих видів та груп злочинів [3, с. 6].

Метод – (грец. Methodos – шлях дослідження, вчення). 1. Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; підхід до вивчення життя і його відображення. 2. Прийом або система прийомів, що застосовується в певній галузі діяльності (науки, виробництва тощо) [4, с. 473-474].

Поняття методики більш ширше, і визначається як, - сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи [5, с. 178].

Криміналістичне трактування визначає системність, послідовність і дотримання рекомендованих криміналістичних методик при проведенні слідчих дій чи досліджень, адже методика визначає оптимальний порядок проведення слідчих дій і їх специфіку, вказує на необхідні організаційні заходи, рекомендує технічні засоби та прийоми для досягнення необхідних результатів [6, с. 29].